

Zostavila
Diana Kacarová

NEZHASÍNAJ!

Trinást démonologických rozprávok
a poverových rozprávaní

DiXit

NEZHASÍNAJ!

Zostavila
Diana Kacarová

NEZHASÍNAJ!

Trinášť démonologických rozprávok
a poverových rozprávaní

Dixit

NEZHASÍNAJ!

Trinášť démonologických rozprávok a poverových rozprávání

Zo slovenského podcastového originálu Nezhasínaj! © Bauer Media Slovakia, k. s.

Autori textu © Zuza Ferenczová, Veronika Kolejáková,
Jozef Koleják, Michaela Materáková, Katarína Pivarčiová,
Petra Stračiaková, Martina Vannayová, 2023
Ilustrácie © Peter Hricák, 2023

Všetky práva vyhradené.

Žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováná ani šírená
v žiadnej forme ani žiadnymi prostriedkami bez predchádzajúceho
písomného súhlasu vydavateľa.

Kdesi na trojmedzí

Keď etnograf Jozef L. Holuby koncom 19. storočia zbieral v slovenských dedinkách na pohraničí poverové rozprávania, robil tak s láskou, ale aj s obavou, že tento magický svet za pár rokov zanikne a je potrebné zachytiť ho pre ďalšie generácie v autentickej podobe.

Ale napokon sa ukázalo, že povera prežila celé 20. storočie aj komunizmus a i ja si dobre pamätám, s akou fascináciou som večer počúvala rozprávania mojej starej mamy. O starene, ktorá si čítala v záhrade zo zatvorenej knihy, o hlave ruského vojaka, ktorá sa zjavovala na stole v „letušnej kuchni“. Rozprávanie nikdy nebolo úplne rovnaké od začiatku do konca, vždy niečo pribudlo, posunulo sa, premiestnilo a každý príbeh končila starká s ironickým povzdychom: Strašidlá boli, ale už nie sú, komunisti všetko zničili.

Práve na pocit zimomriavok, po ktorých sa tak dobre zaspávalo, som si spomenula, keď som objavila fenomén storytellin- gových podcastov: toto je správne médium, cez ktoré je možné

naratívny folklór preniesť do 21. storočia! Niekedy ľudia počúvali tieto príbehy pri priadkach, dnes pri šoférovaní, behaní alebo vo dvojici pri sviečkach.

A tak sme spoločne vykročili cez hranicu zrozumiteľnej a poslušnej reality do nebezpečnej a tajomnej krajiny, niekde na trojmedzí rozprávky, hororu a dokumentárnej fikcie. Mnohokrát sme si v autorskom tíme kládli otázku: Sú tieto príbehy pravdivé? Veď mnohé, ak nie všetky, sú založené na skutočných udalostiach. Skutočných do tej miery, do akej im prisudzovali pravdivosť samotní aktéri. Nemôžeme tvrdiť, že sa naozaj stali, ale s čistým svedomím hovoríme: Áno, jestvujú ľudia, ktorí o tom rozprávali.

Postupne vyvstalo, že nie je podstatné pýtať sa: Čo sa NAOZAJ stalo? Ale: Kto tento príbeh rozpráva a prečo? To bola hlavná otázka, ktorú sme si kládli v autorskom tíme, a teraz ju predkladáme na zamyslenie aj čitateľom a čitateľkám. A tak sú jednotlivé texty vo výsledku skôr rozprávaním o nás samých a našich strachoch než o samotných démonoch, upíroch a vlkolakoch. Tvorili sme akoby palimpsesty - na vrstvu starých poverových rozprávaní, memorátov a mýtov sme písali nové, aktualizované verzie príbehov, pričom pôvodné verzie cez ne presvitajú, nové do nich presakujú.

Nie je to kniha o tom, čomu veriť, ale zamyslenie o tom, čo nás máta.

Veď aj dnes sme my - moderní ľudia - náchylní podliehať panike a strachu z iracionálneho nebezpečenstva a od našich vystrašených a poverčivých predkov sa možno nelíšime až tak veľmi, ako by sme si priali.

Diana Kacarová, dramaturgička podcastu Nezhasínaj!

BOSORKY Z BRDÁRKY

V tú studenú jesennú noc opäť sadla na Brdárku plúšť, ktorá nemilosrdne kmáše konármi čerešní a na vápenné steny domčekov, učupených v dolinke, po vedrách hádže kvapky ostré ako rozbité sklo. Za nocí ako táto sa miestni len ticho pritisknú k teplej piecke a v duchu sa modlia, aby zloba obišla ich dom a hospodárstvo.

Vraví sa, že keď v Brdárke zomiera bosorka, vietor horu Radzim láme. Aj v túto noc, v izbietke osvetlenej slabým plameňom petrolejky, leží v posteli, pod obrázkom Večere Pánovej, žena. Víchrice, ktorá naráža do chatrných stien chalupy, zavýja ako diabolské zviera. Obraz Ježiša a jeho učeníkov, v ozdobne vyrezávanom drevenom ráme, sa pod nápormi vonkajších besov trasie.

Žena na posteli sa metá v strašných predsmrtných krčoch. Jej dlhé rozpustené sivé vlasy sú zlepené a prevísajú z postele až na podlahu. Podľa tváre nie je až taká stará, no predsa sa v nej zrači čosi dávnoveké a odpudivé. Ústami jej nekontrolovateľne šklbe a odhaľuje sa zopár sčernetých krivých zubov.

Umierajúcu z kútika na štokerlíku pozoruje pár hlbokých očí, takých tmavých, že v nich ťažko rozoznať zrenice. Sú navlhnuté slzami, už viac nedokážu znášať ženino utrpenie.

Sivovlasá v posteli chrčí a ťažko vzdychá. Potom s vypätím všetkých síl natiahne zhrčavenú ruku s nechtami dlhými ako sovie drápy.

„Dcéra moja, prosím ťa, pomôž!“

Mladá žena so vzlykom odvráti tvár a opatrne natiahne svoju drobnú rúčku. Jemne v nej stisne pokrútené prsty ukončené odpornými pazúrmí.

V tej chvíli sa zablysne ako uprostred leta a vonku zaburáca hrom, ktorý otrasie domčekom. Akoby nastal koniec sveta. Svätý obrázok tresne na udupanú hlinenú podlahu. Drevený rám i skielko sa rozbijú na tisíc márných kúskov. Takú skazu nemožno spôsobiť obyčajný pád na hlinenú dlážku. Akoby tváre Pána a jeho učeníkov znetvorila a rozmetala akási strašná neznáma sila. Až potom sivovlasá žena na posteli konečne naposledy chrčí vo vydýchne.

Dejiny sa len celkom nedávno preklopili do nového storočia. Ľudia vo veľkom svete sa začínajú rozvážať dychberúcim vynálezom – automobilom, no tu v Brdárke ešte nikto nevlastní ani len bicykel. Miestni so závišťou pozorujú, keď sa niekto po dedine preháňa na koni. Tak ako Matej, slobodný syn z bohatého gazdovstva. Dobre stavaný a svalnatý, s ušľachtilými črtami a bohatou šticou plavých vlasov. Dievčence si ho s úľubou obzerajú, no nájdú sa i také, čo zazerajú, lebo im už všeličo nasľuboval, chvíľu sa s nimi pobavil a potom ich nechal tak.

Je máj a slnko sa opiera do svahov Brdárky s jej chýrnymi čerešňovými sadmi. Stromy zakvitli a vo vzduchu sa vznáša opojná vôňa snehovobielych kvetov. Pod ich klenbou leží v teplej zelenej

tráve Matej vedľa svojej milej Milky. Prechádza jej stebлом po drobnom nose, ona ho vraští a chichoce sa. Potom skusmo zájde rukou pod košieľku, no Milka mu ju odtiahne.

„Nemôžem, duša. Je to hriech,“ povie mu mätko a mierne.

On ju vzrušene prosí, no dievča je neústupné. Ale hlas sa jej chveje vzrušením, cítiť, že sa premáha. A on nevie odolať. Jej hlbokým čiernym očiam, snedej pleti a havraním vlasom. Je celkom iná než ostatné dievky z dediny. Drobná a krehká ako bezbranné vtáčatko. Má chuť stísať ju v náručí, zohrievať ju a ochraňovať pred všetkým zlým. Ešte so žiadnym dievčaťom sa tak necítil. Keď sa zahľadí do jej očí, má ho celkom vo svojej moci. Je ani opantáný. V dedine sa o nej povára, že je bosorka. Aj jeho mať mu to minule vykričala, keď mu za ňou zakazovala ísť. A ešte aj to, že je chudobná a sirota. Keď jej opäť zablúdi rukou pod košieľku, jej horúce telo sa slastne zachveje. Horúčkovito jej sľubuje, že ju nikdy neopustí a stane sa jeho ženou.

„Ale tvoja mať nedovolí...“ zmôže sa Milka ticho na odpor.

„Mať mi nemá čo rozkazovať!“ odvetí presvedčivo a bozkáva jej krk a hrud'. Pomaly sa mu poddáva. Biele lupene čerešní zasnežia ich nahé prepletené telá.

Vtom na konári, celkom blízko nich, zaškrieka kuvik. Milka akoby razom vytriezvela. Vyskočí, chytro si zhŕňa sukne, v chvate navlieka košieľku. Matej nerozumie, čo ju pochytilo.

„Čo nepočuješ? Zlé znamenie! Keď spieva kuvik, ktosi zomrie.“

„Povedačky! Koľko ráz som ho počul a nič sa nestalo!“

Chce ju objasť, no ona sa odťahuje.

„Aj keď mi mamička zomrela, deň predtým...“

Hlas sa jej zlomí a len tak, v nezašnurovaných sukniach, sa rozbehne dolu do dediny. Matej namosúrene hodí do vtáka skalú, ten poslednýkrát posmešne zatrillkuje a odletí.

Prejde jar aj leto sa už chýli ku koncu a tí dvaja na proroctvo protivného vtáka už dávno zabudli. Po Kajúcej nedeli sa ochladilo, no ani to neodradí Mateja a Milku od spoločných stretnutí.

Matej leží v senníku a čaká na svoju milovanú. Je chladno, no on je rozpálený vzrušením. Keď dlho neprichádza, netrpezlivo vykukne zo senníka. Nad dedinou visí hrozivý čierny mrak. Je zvláštny, ťažký a špicatý, vyzerá ako vír, ktorý sa krúti presne nad miestom, kde stojí Milkin domček. Mateja premkne neblahá predtucha. Rozbehne sa do dediny. Hoci je popoludnie, na dvore u Milky je tma ako o polnoci. Poslepiačky sa dohmatká do maštale, z ktorej sa ozýva zúfalý mukot kravy Maliny. V mihotavom svetle lampáša zbadá tetku Anku, starú dievku, ktorá vychováva Milku, odkedy jej zomrela mamička. Anka sa snaží upokojiť kravu, ktorá splašene podupáva a myká hlavou ako šialená. Z pysku sa jej pení a kráča dozadu. Zapiera sa nohami, no akási tajomná sila ju ťahá zadkom napred. Z kúta pozoruje kravu ovládanú pekelnými silami Milka a dookola opakuje:

„Čo budeme robiť? Čo len budeme robiť?“

Matej k nej podíde bližšie a pohladí ju po vlasoch.

„Nadojila som krvavého mlieka,“ podá mu Milka trasľavými rukami mliečnik. Zacíti prenikavú vôňu čerstvo nadojeného mlieka a ešte čosi. Pach krvi.

„Pobosorovala nám kravu,“ utrúsi tetka, keď sa jej konečne podarí Malinu trochu upokojiť.

„Kto?“ nechápe Matej.

„To ešte neviem. Musíme to zistiť. Treba jej vykričať, len tak sa dá zbaviť bosorky!“

O chvíľu tetka Anka kladie v kuchyni mliečnik nad oheň, aby mlieko zvarila.

„Nech by sa čo dialo, nevychádzajte von. Musíme počkať, kým bosorka príde k dverám a sama na ne zaklope. Inak by nám mohla ujsť.“

Matej cíti, ako sa k nemu v nepreniknuteľnej tme Milka tíska a chveje. Keď v mliečniku začne bublať a kuchyňu zaplaví sladkastý závan z varenej krvi, na dvore buchne a ozve sa strašný zverský rev. Krava bučí, akoby ju niekto klal a sliepky kotkodákajú, akoby z nich zaživa drali perie. Milka si pritlačí päsť k ušiam a začne nariekať:

„Všetkých nás tu zmárni!“

Matej to nevydrží a schmatne vidly, opreté pri dverách.

„Na to by som sa pozrel!“

„Nie!“ zakričí ešte Anka, ale je neskoro. Matej vybehne von a zastane ako skamenený. Z otvorených dverí maštale naňho zízajú dve prenikavé zlovestné mačacie oči. Z toho zlého svietiaceho pohľadu tuhne krv v žilách. Keď sa konečne spamätá, zaženie sa vidlami, no netrafí a čierne zviera zmizne prikryté temnotou. Ozve sa hrozivé hrmenie a z ťažkého tmavého oblaku sa rozleje ako z krhly.

Diabolské oči mu neschádzajú z mysle, ani keď večer prichádza domov. Očakáva, že mať naňho nakričí. Akosi vždy zvie, že sa stretol s Milkou, ani jej nemusí nič hovoriť. A nikdy mu nezabudne pripomenúť, že tú sirotu s holým zadkom do rodiny nevezmú. No dnes je mať samý úsmev. Na priedomí odprevádza sesternicu Žofiu. Matej ju dobre nepozná, do dediny prišla iba nedávno. Jej muž za peniaze, čo zarobil v Amerike, nakúpil v Brdárke polia a zeme a postavil nový dom. Žofia sa naňho usmeje a v ústach jej zasvietia zlaté zuby.

„Príď k nám v nedeľu na návštevu, Matej. Moja Katuška napečie koláčov. Také si ešte nejedol.“

Mať len veselo prikyvuje a ani slovom nespomenie, kde bol a že prišiel domov neskoro. Hovorí o Žofiinej Kate. O tom, aká je krásna. A ešte krajšie bude jej veno, lesy a polia, ktoré zdedí. Žofia by vraj nemala nič proti, keby si s mladou padli do oka.

V nedeľu po bohoslužbe ho mať ťahá k Žofii na návštevu. Matejovi sa veľmi nechce, no nemá chuť sa s materou ťahať. Také bohatstvo nemajú ani niektorí páni. Vyrezávaná almara, v nej sklo a porcelán od výmyslu sveta. Kata so Žofiou sa okolo neho krúti, núkajú ho koláčmi, klobásou i pálenkou. Kata sa mu zdá celkom obyčajná a nezaujímavá. Len vlasy má zvláštne, ryšavé. Na tvári nepekné pehy. No čím viac pálenky pije a čím viac mu cukrí koláče, tým je mu milšia a príťažlivejšia. Pekne sa naňho usmieva a v jej postave je čosi neodolateľné. Keď sa nad neho nakloní, aby mu doliala, cíti zvláštnu omamnú vôňu. Mať so Žofiou si tiež výborne rozumejú, neustále si spolu čosi šuškájú a blýskajú po nich očami. Podchvíľou sa ozve ich nespútaný hlasný smiech.

„Škriekajú ako dve vrany,“ pomyslí si Matej. No sedí sa mu dobre, ani sa mu už nechce domov. Keď napokon mať navrhne, aby Katku vzal na veselicu, nevzpiera sa. Akoby celkom zabudol, že už sa sľúbil Milke.

Nasledujúce týždne sa Matejovi zlievajú do jedného ako v horúčkovom sne. Chodí za Katou a jej omamná vôňa ho prenasleduje ešte dlho potom, čo vyjde z jej domu. Jedného mračného podvečera sa vracia z jarmoku zo Štítnika. Medzi bezlistými pahýľmi čerešní sa prevaľuje hmla. Z nej vystúpi tmavá postava. Kráča sťažka a vedľa nej kríva prašivá, na kosť vychudnutá krava. Až keď podíde bližšie, Matej v nej spozná tetu Anku s Malinou.

Vracia sa od vedomca, ktorý ľuďom pomáha odbosorovať statok. Pôsobí strhane, akoby ostarela o desať rokov.

„Už k nám nechodíš!“ pozrie naňho prísne tetka.

„Musel som pomáhať zväzať drevo,“ núti ho čosi povedať, no vidí, že tetka Anka mu lož nezhltna.

„Pôjdeš teraz so mnou!“ spráží ho pohľadom. V jej prepadnutej bielej tvári, obrúbenej tmavou šatkou, je čosi, čo mu nedovoľí odporovať.

Chalúpka je chladná a páchne cesnakom. Chudobu tu cítiť ešte viac než po iné dni. Krava nedoží už týždne. Tetka sype do kotlíka nad ohňom byliny od vedomca.

„Sadaj!“ zavelí Matejovi. „Dolu ľavú čižmu!“ rozkazuje.

Matej sa zdráha, no tetka je neústupčivá. Napokon jej topánku predsa len podá. Anka chvíľu šmátra v sáre, až vyberie dlhý ryšavý vlas. Hodí ho do ohňa. Vyšľahne prudký plameň, zasyčí ako had a z ohňa sa vyvalí odporný smrad spáleniny. Mateja obchádzajú mdloby, akoby sa prebral z nejakého ťažkého sna.

„Aj teba počarovala!“

„Kto?!“

Tetka namiesto odpovede len vezme kotlík s odvarom a vyjde na dvor. Až teraz si Matej všimne Milku, ktorá bez slov sedí v kúte a spriada ľan. Dovtedy akoby tam ani nebola. Pod krásnymi hlbokými očami má tmavé kruhy. Vyzerá smutne a ustráchané. Matejovi zovrie srdce. Podíde k nej a vezme ju za ruku.

„Čo je to s tebou, vtáčatko moje? Trápiš sa pre kravku?!“

Milka len mlčky pokrúti hlavou a do očí sa jej tísnu slzy.

„Čakám dieťa a ty ma už nechceš!“ šepne takmer nečujne s pohľadom upretým do zeme. Keď to počuje, na okamih zdúpnie. No Milkino krehké telo, otriasané vzlykmi, ho razom roznezní. Objíme ju a pobožká na vlasy.

„Nič sa ty netráp. Pôjdeš za mňa.“

Potom rázne vyjde z chalupy a nájde tetu, ako nanucuje vysilenej krave odvar. Chytí ju za plece a pozrie jej do očí.

„Ak viete, kto tu škodí, musíte mi to povedať!“

Teta len pokrúti hlavou.

„Povedzte!“

„Aj keby som vedela, nemôžem to meno vysloviť. Kto by ho počul, zomrie!“

O pár dní Matej doma pri večeri oznámi, že si Milku vezme za ženu. Nemajú na čo čakať, svadba nech bude na Štefana. Mater kričí ako zmyslov zbavená, že to bosoráča prekročí prah jej domu len cez jej mŕtvolu.

„Milka nie je bosorka!“ ohradí sa Matej.

„Aj jej matka bola diablova služobníčka. Všetci v dedine to vedeli. A čo myslíš, komu podala ruku, keď umierala, aby odovzdala svoju moc?! Dcére. A prečo je Mila taká počerná, keď jej mama bola svetlovlasá?! Lebo ju splodila s diablom na šábese!“

Tie slová Mateja tak rozzúria, že šmahom ruky zhodí zo stola misku horúcej kaše, mater len-len že odskočí.

„Takto o mojej Milke vravieť nebudete. A vezmem si ju, aj keby som mal preto odísť z domu!“

Matej vybehne z chalupy a zatresne za sebou dvere.

Až vonku si uvedomí, že si nevzal kabanicu. Fúka a na dedinu sa chumelia veľké snehové vločky. Nad Radzimom sa vo víchrici točí veľký čierny mrak. Podobný videl nad Milkinou chalupou v deň, keď im pobosorovalo kravu. Znepokojený sa vydá k jej domu. Keď sa blíži, všimne si na lúke za domami drobnú postavu vo vlniaku. Po chvíli v nej spozná Milku a rozbehne sa za ňou.

„Kam si sa vybrala?“ chytí ju za ruku, keď ju konečne dobehne. Na Milkinnej tvári sa zračí hrôza.

„Tetka už vie, kto nám pobosoroval... Vraj sa s tou pľuhou poráta. Nakázala mi zostať doma, ale bojím sa o ňu...“

Ukáže v snehu tetine stopy.

„Kam išla v takomto nečase? Musíme ju nájsť.“

Matej prikývne a vydajú sa po stopách. Stúpajú prudko do kopca. Čerstvo napadaný sneh sa im pod nohami šmýka, vietor im duje do tváre, a čím vyššie vystupujú k Radzimu, tým väčšia tma sa na nich spúšťa.

„Opatrne, sme blízko priepasti.“

Pevne chytí Milku za ruku. Posledné metre stopu stratili a idú takmer poslepiačky. Vtom si Matej všimne tmavé škvrny v snehu. Čerstvá krv. Sú tam aj stopy súboja a vyšklbané perie čierneho vtáka.

„Čo ak ju niečo zhodilo do priepasti?!“ rozplače sa Milka. Matej niekoľko ráz zavolá tetkino meno do útrob temnej diery. No odpovedajú mu len prudké nárazy vetra a krákanie vrán.

Napokon sa vrátia a čakajú na tetku Anku až do polnoci. V ten deň však nepríde domov. Ani nasledujúci. Niekoľko ráz aj so susedmi prehľadajú okolie. Po tetke akoby sa zľahla zem.

Na tretí deň okolo poludnia rúbe Matej na dvore drevo do pece. Z kostola sa ozve zvonenie. Umieračik. Vidí ľudí náhlit sa dedinou. Chvalabohu, nejdú smerom k Milke, ale na opačný koniec. No i tak radšej zatne sekeru do pňa a vyberie sa pozrieť, čo sa stalo.

Ľudia postávajú v hlúčikoch pri studni. Šepkajú si. Staršie ženy si zotierajú z tváre slzy. Uprostred jedného hlúčika držia Milku. Strašne narieka. Vedela to. Počula spievať kuvika. Ťahá sa k studni, no ženy ju tam nechcú pustiť. Matej pristúpi bližšie a nazrie dovnútra. Veľké sukne v chladnej studničnej vode nadnášajú telo. Mŕtvolne biela tvár pozerá hore. Oči sú vypleštené, akoby práve videli akúsi nepredstaviteľnú hrôzu. Je to teta Anka.

Mŕtva leží v izbici na márach. Oči má už zatiahnuté, no jej tvár, biela a zvráskavená, s vpadnutými lícami a hranatou bradou má strhaný výraz. Milka jej ju umýva handričkou, ktorú namáča

v drevenom korýtku. Ruky sa jej trasú. Niekoľko stareniek sedí na lavičke a ticho sa modlí. Do chudobného domu, ako je tento, plačky nezavítajú. Matej sa pomodlí a vyjde na priedomie.

K domu sa blíži skupina žien na čele s jeho materou. Sú to ženy z blízkej i širšej rodiny, medzi nimi aj Žofia s Katou.

„Po čo ste prišli?“ čuduje sa Matej nečakanému sprievodu. Prišli pomôcť, pomodliť sa, vzdať úctu nebožkej, oplakať ju, hovorí mater. Milka už akoby patrila do rodiny. Vpustí ich teda dnu. Žeby si to mať nakoniec predsa len rozmyslela a rozhodla sa prijať Milku za svoju dcéru?! No úsmev, ktorý mu venuje Kata i niektoré ďalšie dievky, sa mu nepozdáva. Neprišli si tie iba overiť, či by nebolo možné sokyňu v láske predsa len poraziť?! Pokochať sa jej nešťastím?!

Na druhý deň po pohrebe nájde Matej utrápenú Milku blúdiť po dvore. Hľadá korýtko s vodou z mŕtvoly. Nemala čas hneď vodu vyliat, tak ju odložila do mašťaľky. Teraz chce zájsť na potok,

zbaviť sa vody a korýtko vyumývať, aby odohnala zlé sily, no nevie ho nikde nájsť. Matej ju chlácholí. Veď mala hlavu celkom pomútenú z toho nešťastia. Možno ho postavila niekde inde alebo vodu vylial ktosi iný. Ktorási zo žien, čo prišli pomáhať, korýtko iste dobre poumývala a kamsi ho založila. Nájde ho neskôr, keď sa z toho všetkého spamätá. Privinie si ju a do ucha jej šepká dobré správy. Mama už nemá nič proti tomu, aby si ju vzal.

O pár dní neskôr sa Milka s Matejom ruka v ruke vracajú od farára. Vzduch je mrazivý, sneh vŕzga pod topánkami a Brdárka pokrytá bielou prikrývkou sa blýska v decembrovom slnku. Hoci by Milka mala ešte držať smútok, farár naveľa-naveľa dovolil svadbu na Štefana, keď mu Matej sľúbil veľkú offeru na nový zvon. Na strhanej Milkinej tvári sa po mnohých týždňoch opäť zjaví úsmev. Rukou si zájde pod vlniak a spokojne si pohladí vzdúvajúce sa bruško. Do tváre sa jej vrátila červeň.

Na cintoríne zastanú. Milka sa vyšliapanou cestičkou v snehu vyberie pomodliť k hrobu svojej tety a v duchu sa s ňou podeliť o svoje šťastie. Matej sa zahľadí na žiarivo modrú oblohu a srdce mu poskočí pri pomyslení, že už čoskoro bude Milka jeho. Začuje výkrik. Suchnú ženské sukne a zmiznú za kostolným múrom.

„Mŕtvolná voda! Ktosi ma obľal mŕtvolnou vodou!“ kričí Milka ako zmyslov zbavená. Dobehe k nej a do nosa mu udrie odpor-
ný zápach zhnitého mäsa. Jeho milej z rúk i zo sukne cícerkom steká mútna tekutina. Matej beží za kostolný múr, kam zmizla osoba, ktorú ani jeden z nich poriadne nevidel. No na zasneženej pláni pred kostolom niet ani živej duše. V snehu nasleduje pár drobných ženských stupají. Uprostred otvoreného priestranstva sa náhle stratia. Akoby osoba, ktorej patrili, jednoducho vyletela do vzduchu. Matej zdvihne zrak. Na oblohe, ktorá bola ešte pred chvíľkou blankytná, zakryje slnko veľký sivý mrak. Ozve sa zlovestné krákanie vrán.

Matej sa vráti ku kostolu. Milku nájde odpadnutú a bezduchú ležať v snehu. „Milka! Miluška!“

Plieska ju zúfalo po tvári, no ona sa ani nepohne. Na mrazivom vzduchu k súknu jej šiat rýchlo primrzá tekutina, ktorú bosorky odveky používali na tie najtemnejšie čary.

Voda z mŕtvol.

Ešte v tú noc ženie Matej kone zasneženou cestou k vedomcovi do vedľajšej dediny. Objíma Milku, zabalenú v kožušinách, ktorá vedľa neho blúzni v horúčke. Rozospatý vedomec je najprv mrzutý, no napokon mu pomôže preniesť Milku do izbice a uložiť ju na posteľ.

„Bosorky sa nezbavíte, kým ju neodhalíte. Len vtedy nad vami stratí moc. Ja vám môžem dať bylinky, môžem zaklínať, no pomôžem, iba ak je moja moc silnejšia než tá jej!“ šepká vedomec chrapľavým hlasom a prikladá Milke k perám mocný odvar. Po chvíli sa mu podarí z neho trochu precediť dievčaťu do úst a ona otvorí oči. Matej ju nežne chytí za ruku, ona sa jemne usmeje, zdá sa, že ho spoznala a vracia sa jej vedomie. Po chvíli však bolestivo zastoná a siahne si rukou pod sukne. Keď ju vytiahne, jej dlaň je celkom krvavá.

„Naše dieťaťko...“ zašepká a v jej očiach sa zračí nekonečná bolesť a zúfalstvo.

Nasledujúce dni Milka čoraz viac chorie a chradne. Oči má vpadnuté, pleť takmer priesvitnú, z bohatej štie ostalo pár úbohých zlepených prameňov. Vyzerá ako živá mŕtvola. Blúzni a zmieňa sa v horúčkach, bez pomoci sa ledva dokáže postaviť na nohy. Matej jej prikladá obklady, varí byliny od vedomca, no nič nepomáha. V ušiach mu čoraz častejšie znejú slová starca, že ak má bosorka väčšiu moc ako on, neostáva mu nič iné, len ju odhaliť!

Keď sa matky spýta, kto by mohol mať v dedine takú moc, iba pokrúti hlavou.

„Len o jednej sa to tu v Brdárke vravievalo. O Milkinej mami. No keď nepodala na smrteľnej posteli ruku dcére, nuž neviem, komu... Ale netráp sa, syn môj... možno je i lepšie, že sa to tak skončilo... s deckom a so všetkým... A Kata je ti aj tak rovnejšia!“

Do Mateja vojde taký hnev, že by mater najradšej udrel, no ovládne sa. „Ešte sa nič neskončilo!“ precedí medzi zuby a vybehne von.

Viac uteká než kráča k Žofiinmu domu. Kypí v ňom žlč, s každým ďalším krokom v ňom rastie zúrivosť. Rozrazí dvere a zastihne Žofiu s Katou v kuchyni nad vyšívaním výbavy. Schmatne Žofiu pod krk a pritlačí ju k stene.

„Ja viem, kto si, počuješ ma?! Milke dáš ihneď pokoj, ty bosorka! Tvoju bosorácku dcéru si aj tak nikdy nevezmem!“

Žofia chrčí, zlaté zuby sa jej blýskajú, keď sa jej z úst cedia sliny. Kata začne kričať a nariekať, aby ju pustil, bije ho drobnými pästami do chrbta. Matej na okamih povolí stisk, Žofia ho odsotí, kašle a šúcha si červený krk.

„Čo si to dovoľuješ, nazývať ma bosorkou, ty naničhodník. Dengľavé mača si vymenil za moju dcéru, najlepšiu partiu v dedine! Nech ti tá tvoja sirôtka všivavá hoc aj skape, ja Katušku za teba nedám! A už nikdy neprekročíš prah tohto domu, počuješ?!“ vrieska naňho, keď sa jej znovu vráti hlas. Kata vypukne v plač, prosíka svoju mamu, aby nebola taká prísna, nech si ešte rozmyslí, no jej tvrdý zachmúrený pohľad prezrádza, že nepopustí ani o kúsok.

Na ďalší večer privádza Matej k Milke vedomca. Sadlo jej na prsia, dusí ju a nemôže sa nadýchnuť. Jej život visí na vlásku, nič nejde, nepije, neotvára oči, len súpavo dychčí ako nejaké pritopené vtáčatko. Vedomec jej priloží ruku na hrud' a znepokojene krúti

hlavou: „Je tu jeden spôsob, ako bosorku odhaliť. Zajtra bude Lucie. Treba vyrobiť stolček. Len si nie som istý, či tvoja milá vydrží do Vianoc.“

Trinásteho decembra sa na Brdárku spúšťa šero už krátko popoludní. Najtemnejšia a najmagickejšia noc v roku. Stridžia noc. Dievčence v plachtách behajú po dedine s lampášmi a odháňajú zlé sily. Zovšadiaľ sa ozýva hrmot a lomoz. Pastieri z okolitých kopcov praskajú bičmi. Aj Matej šibe svojho koňa, ktorý mu pomáha dotiahnuť z lesa ohromnú guľatinu. Košelu pod kabanicou má celkom premočenú potom. Už od rána v lese stínal mohutný starý buk, aby si doviezol domov peň dosť veľký na to, aby z neho dokázal vytesať stolček. Každý deň do Vianoc na ňom musí niečo porobiť a nesmie naň použiť jediný klinec. Vedomec mu povedal, že len taký stolček mu na vianočných bohoslužbách odhalí bosorku. Stačí si naň sadnúť v kostole na Štedrý deň a ona sa mu ukáže. Ešte v ten večer Matej z dreva poodlupuje kôru a po prvý raz doň zatne.

V práci pokračuje aj ďalšie dni. Tesá pomaly a precízne. Drevo je mokré a tuhé, ide to ťažko. Vie, že jedno jediné pošmyknutie, drobné zaťatie vedľa, môže zmariť celú robotu i nádej, že Milka ostane nažive. Schudol, postí sa, trýznia ho výčitky svedomia: Kata nie je jediná, čo sa umára z lásky k nemu. Marína, Elena, Vierka, Irma... Koľkým už v živote motal hlavy, schádzal sa s nimi a nechal ich tak?! Nenávidia Milku a nič si neželajú viac než jej smrť. A jedna z nich má i tú moc zmárniť ju, zniesť ju pod čiernu zem. Lenže ktorá je to? Každý deň sa úporne modlí, aby dal Pán Boh jeho Milke aj ďalší deň, aby vydržala do Vianoc a mohol ju zachrániť. Vedomcovi nasľuboval hory-doly, aby k nej každý deň chodil, prikladal jej na prsia čarovné byliny a šepkal zaklínadlá, ktoré by ju udržali pri živote.

Posledný deň pred Vianocami príde Matej za Milkou zavčasu, hneď ako čosi porobí na stolčeku. Akoby zázrakom dievča sedí za stolom a je jačmennú kašu. Polepšilo sa jej. Je slabá, ruka s lyžicou sa jej ešte trasie, šaty na kostnatom tele visia, no predsa je to opäť tá stará Milka. Dokonca sa naňho i usmeje. Matej ju radostne objíme.

„Počkaj, duša moja, musíš si poriadne zajesť, aby si zosilnela. Aspoň masti si daj do tej kaše. Máš voľačo v komore?“

Skáče okolo nej celý naradostený. Milka len bezradne pokrčí plecami, no on neváha a už vrznú dvere na komôrke.

Vládne tam šero, chvíľu trvá, kým si naň jeho oči privyknú. Na prvý pohľad je tu prázdno, len pavučiny, myšacie bobky a dopoly vyžraté vrecko zrna. Už sa chce obrátiť, že čosi pôjde vypýtať domov, keď ho akási tajomná sila prinúti pozrieť sa do kúta. Pod prázdny súdkom na kapustu čosi leží. To čosi akoby mu šepkalo, lákalo ho a nútilo ho zdvihnúť to. Odvalí súdok a vezme to do rúk. Je to útla kniha zabalená v čiernom, koženom obale.

Vojde do izbice a nahnevane plesne knihu pred Milku na stôl. „Čo je to?“ pozrie naňho ona začudovane.

„To ty hádam vieš lepšie ako ja! Našiel som to u teba. V tvojej komore.“

Milka opatrne otvorí knižku, listuje starobylými stránkami husto popísanými čiernym atramentom, švabachom i rôznymi tajomnými symbolmi. Potom vystrašene pozrie na Mateja.

„Ale veď to je... kde sa to tu vzalo?!“ krúti dievčina nechápavo hlavou.

„Čierna kniha! Takú majú doma bosorky. Zapisujú do nej čary a dedí sa len v rodine! Takže predsa bola tvoja mama bosorka, ako sa hovorí!“ šplechne jej do tváre.

Milka len zmätene krúti hlavou, pery sa jej chvejú.

„Nikdy sme čosi také doma nemali!“

No Matej ju nepočúva. Do tváre mu stúpa červeň. Cíti sa oklamáný, potupený a ponížený ako nikdy!

„Hlúpy som, že som mater nepočúval! Bosorka si!“

Milka so slzami v očiach krúti hlavou, no Mateja to ani trochu neobmäkčí.

„Tu! Čítaj! Kúzla ako opantať mládenca. Kúzla ako zničiť človeka zo sveta! Aj tetku si si zmárnila? Aj mňa by si po svadbe zmárnila, tak ako mater tvojho otca!“

Narýchlo si oblieka kabanicu, zakladá na hlavu klobúk.

„Čo to hovoríš? Snáď neveríš tomu, čo hovoria zlí ľudia!“ Milka sa zaprie do stola, pokúša sa zdvihnúť, no roztrasené nohy ju odmietnu poslúchnuť.

„Neveril som až doteraz! Ale už verím!“ otočí sa Matej ešte vo dverách a rázne vykročí. Na Milkin dom sa už neobzrie.

Mater s čelaďou na dvore práši pokrovce. Matej nikomu nič nepovie, len prejde okolo rozzúrený, vojde do stodoly, schytí do rúk Luciin stolček a z celej sily ho tresne o zem. Potom vojde do komory, vezme z nej fľašu pálenky a ide sa s ňou skryť ku koňom do maštale. Matka ho vidí, keď prechádza okolo, no nič mu nepovie, dokonca sa mu zdá, akoby sa naňho jemne usmiala.

Na druhý deň ho zobudí paholok, ktorý ráno príde dať koňom. V hlave mu treští. Je Štedrý deň a z domu rozvoniavajú slávnostné pokrmy. Želá si, aby sa nič z toho, čo bolo včera, nestalo, aby to bol iba zlý sen. No keď zájde do stodoly, Luciin stolček dodrúžganý v prachu mu pripomenie, že predsa je to pravda. Vezme ho do rúk. Mokré drevo vydržalo, len na jednom mieste sa odštiepilo z nožičky, no dalo by sa to opraviť, keby sa všetky o čosi skrátili. Čo ak to predsa len nebola Milka? Matejovi zovrie srdce! Veď veľa netreba a môže sa dozvedieť pravdu.

Keď konečne opraví stolček tak, aby sa naň dalo sadnúť, v Brdárke začne hlaholiť zvon. Zvoláva na služby Božie. Oblečie si veľký huňatý ovčí kožuch a stolček si v ňom poľahky schová pod pazuchu. Jeho rodina zamieri dopredu, do svojej lavice hneď pred oltárom, no on sa nenápadne vytratí, čaká na boku, kým sa všetci usadia. Mater sa ešte obzerá... hľadá ho očami, kam sa stratil, no keď začne hrať organ, všetky oči sa uprú dopredu na oltár. Nikým nepozorovaný si sadne na Luciin stolček vzadu pri vcho-
de, aby mal výhľad na všetky lavice.

Celú bohoslužbu blúdi očami zo Žofie na Katu, obzerá si diev-
ky jednu po druhej, no všetky len upierajú oči na kňaza, precíte-
ne spievajú a poslušne skláňajú hlavy k modlitbám.

„Milka neprišla, tak možno napokon žiadnu bosorku neuvi-
dím,“ hundre si smutne Matej pod nos, kým sa kostolom rozlie-
ha spev poslednej vianočnej piesne: „Amen spolu zpívajíc, v lásce
vždy se rozmáhajíc...“

Vtom si uvedomí, že ktosi naňho uprene pozerá. Z predného
radu naňho hľadá ženská tvár. Nechápe, ako je to možné. Všetci
sú predsa otočení chrbtom. Keď sa lepšie zahľadí, všimne si, že tá
tvár sa naňho díva z chrbta. Žiadna ľudská bytosť by si nemohla
takto vykrútiť krk a ostať nažive. No tvár nielenže je nažive, škerí
sa priamo naňho a blýska po ňom diabolskými žltými očami. Oči
sú mačacie, no tvár mu je akási povedomá.

Zacerí naňho zuby a v hlave počuje jej zlovestný škrek:

„Nedívaj sa na mňa, lebo zle skončíš!“

Vtedy ju spozná po hlase. Hoci je zachrípnutý, predsa len je
to hlas jeho matere. Lepšie sa prizrie aj tvári so zverskými oča-
mi, znetvorenej vráskami a zlovestnou grimasou. Áno, je to ona!

„Nepomôžeš jej! O chvíľu vypustí dušu!“

Mater sa metá, akoby chcela vstať z lavice a prísť k nemu, no
to bosorky nemôžu. Musí ostať v kostole až do konca bohoslužby.